

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres ref:

Vår ref:
201915998-18

Dato:
31.10.2019

HØRINGSSVAR - FORSLAG TIL ENDRINGER I STRAFFEGJENNOMFØRINGSLOVEN – BRUK AV SPYTTHETTE, PUST- OG BEVEGELSESENSORER I FENGSELSCELLER MV

Det vises til høringsbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet av 5. juli 2019 og tilhørende høringsnotat med forslag til endringer i straffegjennomføringsloven. Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) er innvilget utsatt høringsfrist til uke 46.

Innledende bemerkninger

De foreslåtte endringene i høringsnotatet er stort sett i tråd med tidligere oppspill fra KDI til departementet. KDI er således positiv til endringene som nå er til behandling.

KDI har forelagt høringen til sentralt verneombud og organisasjonene, samt for de fem kriminalomsorgsregionene. Det er anmodet om at disse innhenter innspill fra underliggende enheter dersom behov. Innen fristen har KDI mottatt svar fra *Kriminalomsorgen region nord*, *Kriminalomsorgen region sør*, *Kriminalomsorgen region vest*, *Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt*, *Ila fengsel og forvaringsanstalt*, *Halden fengsel*, *Kriminalomsorgen Nordland*, *Ringerike fengsel*, *Oslo fengsel* og *Kriminalomsorgens yrkesforbund (KY)*. Innspill og merknader fra disse er delvis innarbeidet og kreditert fortløpende i direktoratets uttalelse. Innspillene følger vedlagt i sin helhet. Høringssvaret er bygget opp kronologisk, og det sentrale innholdet i endringene er kort gjengitt.

Overføring til fengsel nær utreisested (§ 14)

Forslaget går ut på å gi en tydeligere hjemmel for overføring av innsatte til et annet fengsel, herunder fengsel med høyere sikkerhetsnivå, i forbindelse med uttransport fra Norge.

Kriminalomsorgen region vest mener forslaget er uklart, og at det bør fremgå av ordlyden hvorvidt overføringen er betinget av rene sikkerhetsmessige hensyn eller av praktiske hensyn. Region vest mener videre at bestemmelsen bør presisere hvor lang tid i forveien av et rettsmøte eller en uttransport overføring kan skje.

Forslaget er i tråd med direktoratets tidligere oppspill til departementet. KDI mener forslaget i høringsnotatet er utformet på en hensiktsmessig måte. Det ligger først og fremst praktiske hensyn bak § 14 sjette ledd, for å unngå lange avstander i forbindelse med fremstilling til et rettsmøte eller i anledning uttransport. Hvor lang tid i forveien en overføring skal skje vil variere, og bør etter KDI sin vurdering ikke presiseres nærmere i lovbestemmelsen. KDI deler for øvrig innspillet fra *Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt* om at ordlyden «*midlertidig overføring*» er noe misvisende i de tilfellene den innsatte overføres i påvente av en uttransport.

Innhenting av opplysninger om besøkende (§ 27)

Forslaget innebærer en oppdatering av hjemmelen til å utføre vandelskontroll overfor personer som ønsker å besøke innsatte i fengsel.

KDI støtter forslaget til endring slik det fremgår av høringsnotatet. Det er en forutsetning for å kunne føre tilstrekkelig kontroll med besøkende i fengsel er at kriminalomsorgen får kjennskap til *avgjorte saker, verserende saker og andre forhold* som kan være av betydning for sikkerhetsvurderingen. Kriminalomsorgen har erfart en viss usikkerhet i politiet og i egen etat vedrørende mulighetene for å få utlevert informasjon om verserende saker. KDI legger til grunn at foreliggende endring slår fast en slik hjemmel en gang for alle.

Pust- og bevegelsessensor (ny § 29a)

Forslaget innebærer å gi kriminalomsorgen hjemmel til å installere elektronisk utstyr på den innsattes celle, slik at pust og bevegelse kan monitoreres i nåtid og varsle ved lav aktivitet. Formålet er å forebygge og forhindre selvmord, overdose, akutt sykdom osv.

Forslaget er initiert av KDI, og det opprinnelige forslaget gikk ut på å innlemme hjemmel til slik sensor i straffegjennomføringsloven § 28. Departementet har foreslått å lage en ny bestemmelse, da tiltaket med pust- og bevegelsessensor (PBS) ivaretar andre hensyn enn de som går frem av § 28. KDI slutter seg til denne tilnærmingen.

Som påpekt av departementet, og etter innspill fra flere i underliggende etat, er det sentralt for kriminalomsorgen at nevnte system ikke blir et substitutt for menneskelig kontakt. KY har foreslått å presisere dette i lovteksten. KDI er usikker på om det er nødvendig å innta dette eksplisitt i lovteksten.

Pilotprosjektet i politiarresten i Trondheim har vært positiv og KDI ser frem til å kunne innføre PBS i norske fengsler. Direktoratet er av den oppfatning at dette kan bidra til å forhindre dødsfall, både der det er en varslet risiko, men kanskje viktigst, i de tilfeller der den ikke er varslet. Nyinnsatte, det være seg i varetekt eller på dom, er av erfaring spesielt sårbare med tanke på selvmord eller forsøk på dette. Tekniske hjelpemidler kan og skal ikke erstatte menneskelig kontakt, men vil likefult kunne være en faktor som bidrar til å redde liv.

Bruk av spyttette (nytt § 38 annet ledd)

Forslaget innebærer å gi kriminalomsorgen hjemmel til å benytte spyttette som tvangsmiddel, samt markere at terskelen for bruk av enkelte tvangsmidler ligger lavere enn for andre.

Forslaget om å kunne benytte spyttette er initiert av KDI til Justis- og beredskapsdepartementet. Spyttetten som er tiltenkt formålet benyttes i dag av norsk politi og kjøpes inn av politiets fellestjenester (PFT). Handel med spyttetter er underlagt kontroll i tråd med EU forordning 2019/125 pkt. 21. Det forutsettes at PFT følger internasjonale forpliktelser om handel med slike.

Spytthetten er gjennomiktig og utformet på en slik måte at den ikke skal gi unødvendig ubehag for den som bærer den. Den er laget av en finmasket og gjennomiktig netting, med plastikk foran munnen som hindrer penetrasjon av kroppsvæsker, samtidig som ansiktet kan observeres kontinuerlig. Spythetten er til engangs bruk. I tillegg til spythette, benyttes også betegnelsene spyttmaske og spyttbeskytter.

Oslo fengsel uttaler at dette er et tiltak som har vært etterspurt i lang tid og som ansees som påkrevet for å kunne ivareta personell som skal håndtere enkeltinnsatte som velger å bruke spytting som et virkemiddel.

Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt mener spythette i kombinasjon med beskyttelsesmasker for de ansatte kan bidra til å redusere antall hendelser med spytt på/mot ansatte.

Kriminalomsorgen region sør, samt *Ringerike fengsel* slutter seg til forslaget om behovet for en «lettere» hjemmel for enkelte av tvangsmidlende og uttaler at spytting ikke bare er svært ubehagelig, men også straffbart. Normalt blir spytting anmeldt.

Kriminalomsorgen region nord støtter departementets forslag om en klar og tydelig hjemmel som tillater bruk av spythette. Regionen støtter videre forslaget om en mer differensiert tvangsmiddeladgang, slik at det gjelder strengere vilkår for bruk av sikkerhetsseng og sikkerhetscelle enn for håndjern, bodycuff, transportjern og spythette.

Halden fengsel deler synet om at spytting er et økende problem, og mener spythette kan være et greit «verktøy» spesielt under fremstillinger hvor innsatte kan komme til å forulempe utenforstående som ikke kjenner innsatte. Det er også viktig å kunne beskytte medinnsatte og ansatte. Det forutsettes for øvrig grunding opplæring i bruken av masken. Halden fengsel har videre spilt inn forslag til momenter som vil være viktige i vurderingen før man påsetter spythette.

Kriminalomsorgen region vest støtter ikke forslaget, og mener spythette er et svært inngripende tiltak, som fremstår som både nedverdiggende og ydmykende for den innsatte. Region vest mener alternative tiltak bør iverksettes gjennom økt bemanningsgrad, bruk av visir på ansatte og utelukkelse fra fellesskapet. Videre stiller regionen spørsmålsteget ved at vedkommende som påføres spythette fortsatt kan delta i fellesskapet.

Region nord er i utgangspunktet positive til en differensiering mellom de ulike tvangsmidlene, men mener vilkårene og ordlyden i forslaget er uklare.

Kriminalomsorgsdirektoratet mener det foreligger et reelt behov for å kunne benytte spythetter, da spytting mot både tjenestemenn og tredjepersoner utgjør et problem. Spythetter kan bidra til å beskytte tredjepersoner i fengsel og i det offentlige rom, samt at det er viktig av hensyn til arbeidsmiljøet i fengsel ved at spytting på tjenestemenn kan forhindres. Etter det KDI kjenner til, benyttes spythette av norsk politi og i helsevesenet.

Det har ikke vært kriminalomsorgens ambisjon å benytte spythette, ei heller andre tvangsmidler, under opphold i fellesskapsavdelinger. Det er heller ikke et mål at spythetter skal kunne redusere bruken av isolasjon. Bruksområdet for spythetter vil først og fremst være ved akuttpregede situasjoner, gjerne kortvarig, der spytting er et problem eller at det er en fare for det (kjent historikk for spytting). Nedslagsfeltet vil således være i forbindelse med forflytning inne i fengselet, for eksempel til sikkerhetscelle, eller i forbindelse med transport utenfor fengselet.

Behovet for bruk av spyttthette kan illustreres ved å vise til tallmateriale fra KDI sitt avvikssystem. KDI har foretatt en manuell gjennomgang av registrerte hendelser i kriminalomsorgens avvikssystem for perioden januar til september 2019. Gjennomgangen viser i alt 52 hendelser der innsatte/domfelte har spyttet eller truet med å spytte på ansatte.

Måned	Antall
Januar	4
Februar	4
Mars	5
April	3
Mai	2
Juni	4
Juli	5
August	7
September	18

Antall avvik varierer, og enkeltinnsatte kan trekke statistikken kraftig opp i perioder, jf. særlig september 2019. Erfaringsmessig skjer spytting i forbindelse med annen utagering/motstand. KDI har ikke hatt anledning til å gjennomgå samtlige hendelser knyttet til vold/trusler i avvikssystemet, men det er grunn til å tro at forekomsten av spytting er høyere enn tallene i tabellen over. Det må videre tas høyde for en viss underrapportering, særlig i forbindelse med hendelser der andre forhold enn spyttingen er mer fremtredende.

KDI fastholder at det foreligger et reelt behov for å kunne benytte spyttthette, og at dette kan være et egnet verktøy ved enkelte hendelser. Samtidig er det viktig å påpeke at spyttthette er et tvangsmiddel, og skal benyttes både riktig og med varsomhet. Hjemmel for bruk av spyttthette fordrer utarbeidelse av tydelige retningslinjer for kriminalomsorgen. Som påpekt av blant annet KY vil det måtte presiseres at ansatte skal føre kontinuerlig tilsyn av innsatte når spyttthetten er i bruk.

Det er videre riktig, som påpekt av Kriminalomsorgen region vest, at ansatte selv kan ta forholdsregler ved bruk av visir/ansiktsmasker. Bruk av lukeskjold kan også i enkelte tilfeller være et alternativ. Tredjepersoner, som for eksempel andre innsatte, helsevesen, aktører i rettsesenet mv., som påtreffer innsatte som utagerer i eller utenfor fengsel, har ikke de samme mulighetene til å verne seg.

KDI har etter innspill internt kommet frem til at begrepene «spyttthette» og «BodyCuff» kan være uheldige og lite presise. Etter vår vurdering er «spyttbeskytter» og «ledsagerbelte» mer nøytrale begreper, spesielt med tanke på at «BodyCuff» angivelig er navnet på en spesifikk leverandør. Bruken av begrepet «spyttbeskytter» bidrar i større grad til å beskrive tvangsmiddelets faktiske formål, noe som ikke er like tydelig med «spyttthette».

Økonomiske og administrative konsekvenser

KDI deler departementets vurderinger. Utvidelse av PBS vil innebære en merkostnad for etaten som må hensyntas gjennom fremtidige budsjettprosesser.

Med hilsen

Jan-Erik Sandlie
assisterende direktør

Eirik Braåthen
seniorrådgiver